

ГУЛЯС Інеса Антонівна

ПСИХОСОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Inesa HULIAS

PSYCHOSOCIAL ASPECTS OF THE ACADEMIC INTEGRITY OF HIGHER EDUCATION STUDENTS

DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2025.02.078>

УДК 159.923

ВСТУП

Актуальність проблемного поля дослідження. У сучасному освітньому просторі питання академічної доброчесності набуло особливої ваги в контексті забезпечення якості освіти, формування відповідального громадянства й утвердження демократичних цінностей. Вищі заклади освіти дедалі частіше стикаються з викликами, пов'язаними з недобросовісною академічною поведінкою студентів-здобувачів – списуванням, плагіатом, фальсифікацією результатів. Це не лише знижує рівень освітніх результатів, а й підриває довіру до освітніх інституцій загалом.

Академічна доброчесність як етична та соціокультурна норма формується під впливом низки факторів: індивідуальних установок студента, міжособистісних стосунків у навчальному довір'ї, рівня усвідомлення академічних правил, ціннісних орієнтацій і ставлення до освіти. Саме тому соціально-психологічні аспекти академічної доброчесності заслуговують на окрему увагу: з одного боку, вони допомагають пояснити механізми порушень, з іншого – дають змогу розробити ефективні шляхи та засоби профілактики.

Попри наявність значної кількості нормативних документів і методичних рекомендацій, що регламентують дотримання академічної доброчесності у вищій освіті, залишається не-

достатньо вивченим вплив соціального часопростору, групових норм і психологічних чинників на академічну поведінку студентів. Особливо актуальним є дослідження реального стану проблеми через задіяння самих здобувачів вищої освіти до анкетування та аналізу їхніх уявлень, мотивації, цінностей і поведінкових моделей.

Академічна доброчесність у цьому контексті постає не лише нормою етичної поведінки, а й категорією, безпосередньо пов'язаною з методологією наукового дослідження. Вона узгоджується з ключовими принципами класичної наукової методології – об'єктивністю, достовірністю, верифікацією результатів, слідуванню логіці дослідження та етичним нормам у роботі з людьми. Дотримання принципів академічної доброчесності забезпечує не тільки наукову легітимність пошуку, а й підвищує рівень довіри до отриманих даних. Таким чином методологія дослідження у соціально-психологічному вимірі аналізу є як технічним інструментом, так і етичним важелем повноцінного наукового пізнання.

Окрім цього, актуальність статті підкріплюється також посиленням уваги до академічної доброчесності у вищій освіті у зв'язку з вимогами міжнародних стандартів і реформуванням освітнього процесу, впливом цифрових технологій, які, безумовно, спрощують доступ до знань і водночас створюють ризики академічних порушень, нагальністю розробки ефек-

тивних психологічних і педагогічних стратегій для формування культури доброчесності серед молоді.

Отже, актуальність анонсованої наукової розвідки зумовлена потребою комплексного розуміння академічної доброчесності як психо-соціального феномену, що формується у взаємодії особистості та освітнього простору, а також важливістю виявлення чинників, які можуть сприяти або перешкоджати дотриманню академічних етичних норм у студентському довіллі.

Мета статті: системне висвітлення соціально-психологічних аспектів академічної доброчесності здобувачів вищої освіти на основі результатів анкетного опитування і в цьому аналітичному контексті виявлення ступеня їхньої обізнаності, ставлення та мотивації щодо порушення чи дотримання принципів доброчесності в освітньому процесі.

Задля досягнення мети пропонованої тут розвідки, заплановано розв'язання таких **завдань:** проаналізувати теоретичні підходи до академічної доброчесності та аргументувати її базові психосоціальні аспекти; схарактеризувати провідні чинники, які впливають на дотримання або, навпаки, порушення принципів академічної доброчесності здобувачами вищої освіти; провести анкетне опитування студентів для емпіричного вивчення їхніх уявлень, установок і поведінкових моделей стосовно академічної доброчесності; виявити основні тенденції, бар'єри та мотиви, які впливають на стан академічної доброчесності у студентському довіллі; запропонувати практичні рекомендації щодо формування культури академічної доброчесності у закладах вищої освіти.

Об'єктом вивчення є академічна доброчесність у сфері вищої освіти.

Предмет дослідження становлять соціально-психологічні чинники, які впливають на дотримання академічної доброчесності здобувачами ЗВО.

Гіпотеза дослідження: передбачається, що рівень академічної доброчесності здобувачів пов'язаний із психосоціальними чинниками, зокрема із рівнем усвідомлення ними етичних норм, мотивацією до навчання, груповим тиском і ставленням окремої особи до порушень норм академічної етики.

Методи та процедура дослідження. Відповідно до мети й завдань дослідження застосовано низку **методів**, а саме: 1) *теоретичних*,

зокрема *аналіз наукової літератури* для вивчення концепцій академічної доброчесності та її соціально-психологічних аспектів, а також *систематизації й узагальнення* для структуривання знань про чинники, які впливають на освітньо-наукову доброчесність студентів; 2) *емпіричних*, передовсім *анкетне опитування* для збору даних про рівень обізнаності, ставлення та поведінкові установки здобувачів відносно академічної доброчесності; 3) методи *інтерпретації та узагальнення результатів*, зокрема *графічна візуалізація* для наочного представлення результатів дослідження; 4) для кількісного аналізу результатів опитування використано *математичні методи* (обчислення відсотків).

З метою реалізації емпіричного дослідження вказаного феномену розроблено авторську анкету, яка містить десять запитань: 1. Як Ви розумієте зміст поняття «академічна доброчесність»? (Відкрита відповідь). 2. Чи отримували Ви спеціальне навчання або інформацію щодо академічної доброчесності (скажімо, правила цитування, боротьба з плагіатом)? Питання передбачало такі варіанти відповіді: «так», «ні», «частково». 3. Наскільки Ви вважаєте академічну доброчесність важливою для Вашого навчання? (Оцініть за шкалою від 1 до 5, де 1 – зовсім не важливо, 5 – вкрай важливо). 4. Чи стикалися Ви із ситуаціями, коли виникала спокуса використати недобросовісні методи (до прикладу, вдатися до плагіату, скористатися шпаргалкою) під час виконання академічних завдань? Питання передбачало відповіді: «так», «ні». 5. На Вашу думку, які чинники найбільше сприяють порушенням академічної доброчесності? (Оберіть усі, що застосовуються). «Високий рівень стресу та тиск під час сесії», «Невизначеність вимог до виконання завдань», «Недостатня інформація про правила доброчесності», «Низький рівень контролю з боку викладачів», «Конкуренція серед студентів», «Інше». 6. Як часто Ви вважаєте, що порушення академічної доброчесності трапляються у Вашому закладі вищої освіти? («Ніколи», «Рідко», «Час від часу», «Часто», «Дуже часто»). 7. Які заходи, на Вашу думку, могли б сприяти підвищенню рівня академічної доброчесності у ЗВО? «Регулярні семінари і тренінги з академічної етики», «Вдосконалення системи контролю за виконанням студентами завдань», «Чіткіші та доступніші правила стосовно академічної доброчесності», «Використання сучасних інформа-

ційних технологій для виявлення плагіату», «Заохочення студентів до самостійної роботи та критичного мислення», «Інше». 8. Чи маєте Ви пропозиції відносно покращення політики академічної доброчесності у Вашому ЗВО? (Відкрита відповідь). 9. Як Ви оцінюєте ефективність заходів, які вже застосовуються для запобігання порушенням академічної доброчесності? (Оцініть за шкалою від 1 до 5, де 1 – зовсім неефективно, 5 – дуже ефективно). 10. Чи бажаєте ви додати щось ще, або поділитися власним досвідом, пов'язаним з академічною доброчесністю? (Відкрита відповідь).

Інструкцію обстежуваним було сформульовано окремо відповідно до кожного запитання.

Обробку результатів здійснено з використанням кількісного та якісного видів аналізу. Відкриті відповіді проаналізовано за допомогою методу контент-аналізу з подальшим групуванням смислових одиниць у тематичні категорії. Особливу увагу приділено виокремленню типових уявлень здобувачів освіти про поняття «академічна доброчесність», а також пропозиції щодо удосконалення інституційної політики забезпечення доброчесності. Якісний аналіз дозволив глибше осмислити мотиваційні чинники, які спонукають студентську молодь до порушення або дотримання академічних норм.

Презентацію отриманих результатів виконано за допомогою програмного пакету «Microsoft Office Excel 2016».

Виклад основного матеріалу дослідження

Науковці академічну доброчесність досліджують у різних аспектах: нормативно-правовому (як дотримання стандартів і регламентів в освіті), етичному (як прояв моральних цінностей та чесності), педагогічному (в контексті формування культури академічної доброчесності в освітньому довіллі), соціальному (як елемент освітньої культури та взаємодії), а також – частково – у психологічному (як індикатор ціннісних орієнтацій, моральної зрілості, відповідальності й саморегуляції особистості здобувачів освіти).

Зокрема, у колективній монографії Дніпровських науковців [1] висвітлено ключові проблеми, пов'язані з дотриманням академічної доброчесності, з якими стикаються учасники освітньо-наукового процесу в ЗВО. Розкрито роль наукової етики як фундаменту для

формування успішної кар'єри дослідника. Аргументовано основні принципи академічної доброчесності, яких мають дотримуватися молоді вчені, а також проаналізовано національні та міжнародні нормативно-правові засади, що сприяють утвердженню доброчесності в сучасному освітньому просторі.

В публікації Є. В. Дуліби, В. І. Гришко [2] проаналізовано проблеми забезпечення академічної доброчесності в Україні та чинники поширення академічних порушень. Наголошено на кризі академічної культури, спричиненій девальвацією цінностей освіти й орієнтацією здобувачів на формальні результати. Академічна доброчесність розглядається як філософська та правова категорія, важлива для іміджу держави на міжнародному рівні. Підкреслюється обов'язковість системного підходу, участі всіх освітніх суб'єктів і законодавчого врегулювання академічної відповідальності через ухвалення спеціального закону.

У роботі А. А. Марушкевич [6] порушено питання важливості дотримання академічної доброчесності й етики в університетському довіллі як інтегрального чинника формування системи цінностей української молоді. Проаналізовано законодавчі акти України, що визначають вимоги до всіх учасників освітнього процесу, зокрема щодо поняття й умов дотримання академічної доброчесності. Розглянуто наукові підходи до вивчення цієї проблематики, обґрунтовано вплив доброчесності на розвиток дослідницької кар'єри молоді. Висвітлено види порушень (плагіат, фальсифікація, списування тощо) та профілактичні заходи ЗВО для їх запобігання, щонайперше через методичну підтримку й популяризацію етичних стандартів.

У матеріалі А. П. Колеснікова [4] розглянуто академічну доброчесність як передумову наукового, економічного й соціального розвитку. Описано правові аспекти, досліджено інструменти перевірки на плагіат (Unicheck, Turnitin) і визначено види відповідальності. Запропоновано стимулювальні заходи щодо підвищення рівня довіри до української науки та зміцнення економічної безпеки ЗВО.

В дослідженні А. М. Куліша і співавторів [5] розглянуто формування академічної доброчесності в міжнародному та національному контекстах. Підкреслено, що порушення принципів доброчесності – реальна загроза для якості освіти і розвитку науки. Встановлено, що причинами академічної недоброчесності

серед студентів є надмірні вимоги, перевантаження, низька мотивація та незацікавленість своєю працею викладачів. Результати опитування вказують на необхідність вдосконалення освітнього процесу й активної участі закладів освіти у формуванні доброчесного освітньо-наукового довкілля.

У статті О. М. Климишин [3] подано результати дослідження академічної доброчесності як вияву духовних цінностей особистості у часопросторі сучасного ЗВО. Авторкою осмислено академічну доброчесність у контексті духовної парадигми психології та визначено її як ціннісно-вольовий вибір окремого діяча академічної спільноти, що ґрунтується на самопізнанні, відповідальності, здатності розрізняти добро і зло. Духовні цінності актуалізуються у процесі професійного навчання через свідомий вибір особистості й утілюються у її адекватній поведінці.

Окремо зазначимо, що, попри наявні напруження окресленої проблеми, саме психологічний вимір академічної доброчесності залишається порівняно мало розробленим у сучасному науковому дискурсі, що зумовлює потребу в подальших дослідженнях цього феномену. Це, безсумнівно, вактуальне дану наукову розвідку.

В емпіричному дослідженні соціально-психологічних аспектів академічної доброчесності взяли участь 65 здобувачів вищої освіти віком 18-19 років, які навчаються за спеціальністю 053 Психологія освітньо-професійної програми «Практична психологія» Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Всі учасники брали участь в обстеженні добровільно. Опитування проведено 12 березня 2025 року у форматі офлайн.

Отже, на запитання 1: *Як Ви розумієте поняття «академічна доброчесність»?* обстежувані відповіли так: «свідома відповідальність за власну працю та самостійне опрацювання використаної інформації», «правило поведінки в університетському просторі», «наша безпека і безпека інших студентів у плані плагіату», «відповідальність і впевненість за свої знання, не плагіатити», «відповідність системи правил і норм для кожного учасника ЗВО, відсутність плагіату, інших порушень, самостійність», «захист авторських прав на свою наукову діяльність та діяльність інших», «дотримання чесності в навчанні, недопущення списування, плагіату та фальсифікації», «чесність і відповідальність у науці та

навчанні, це про повагу до знань і справедливості у їх здобутті», «чесність, відкритість і прозорість в освітній діяльності», «правила та принципи чесності, самостійне виконання робіт учасниками освітнього процесу», «система етичних принципів і правил для забезпечення чесності, справедливості», «чесне написання робіт без списування, плагіату», «поняття, яке окреслює норми та етичність використання інформації різного походження», «не кради, не копіюй, не обманюй», «повага до праці інших», «дотримання студентом норм щодо авторського права та використання дозволених джерел інформації при виконанні певного завдання», «етичні правила та принципи, якими мають керуватися учасники освітнього процесу», «доброчесне дотримання академічних правил».

Загалом очевидно, що здобувачі вищої освіти демонструють доволі глибоке розуміння академічної доброчесності. Вони охоплюють її ключові аспекти, зокрема відповідальність, чесність, відсутність плагіату, самостійність у навчанні, дотримання етичних норм. Трапляються також згадки про авторські права, прозорість у навчальному дійстві і про типові правила поведінки в академічному довкіллі. Однак окремі відповіді звучать дещо спрощено або частково. Наприклад, визначення академічної доброчесності лише як «правил поведінки в університетському просторі», або як «захисту від плагіату» не відображає її всебічності. Відповідь «не кради, не копіюй, не обманюй», хоча і правильно передає суть, однак є надто узагальненою.

Отож, здобувачі-психологи в цілому добре розуміють зміст поняття «академічна доброчесність», проте в окремих випадках їхні відповіді потребують доповнення або уточнення, щоб охопити всі аспекти цього поняття, зокрема академічну відповідальність, наукову етику та культуру доброчесності.

На запитання 2: *Чи отримували Ви спеціальне навчання або інформацію щодо академічної доброчесності?* студенти розподілилися так (**рис. 1**).

Результати анкетування демонструють те, що переважна більшість студентів (75,4 %) отримувала спеціальне навчання або інформацію у плані академічної доброчесності, зокрема стосовно дотримання правил цитування та боротьби з плагіатом. Водночас 21,5 % респондентів указали на часткове надання такої інформації, що може свідчити про недостатню

систематичність або глибину її висвітлення. Лише 3,1 % опитаних зазначили, що взагалі не отримували відповідного навчання, що є незначним показником, хоча й уможливорює подальше покращення освітніх ініціатив у цій сфері.

Запитання 3: *Наскільки Ви вважаєте академічну доброчесність важливою для Вашого навчання(?)* набуло такого висвітлення (**рис. 2**).

Результати відповідей студентів на це запитання анкети вказують на високий рівень усвідомлення значущості академічної доброчесності як принципу життя. Жоден з респондентів (0 %) не обрав варіант «1 – зовсім не важливо», що підтверджує відсутність повного заперечення значущості зазначеної доброчесності. Лише 1,5 % опитаних оцінили її вагомість на рівні «2», що фіксує незначний ступінь скептицизму серед молоді. Проміжний щабель («3») обрали 12,3 % здобувачів, що може характеризувати певну нейтральність або недостатнє розуміння глибини впливу навчальної доброчесності на якість освіти. Більшість майбутніх психологів схильні вважати академічну доброчесність важливою: 58,5 % обрали «4», а 27,7 % – «5», що демонструє переважну підтримку чесних підходів до професійного навчання і високий рівень усвідомлення їх значущості. Загалом понад 86 % опитаних (сумарно «4» і «5») визнають академічну доброчесність ключовою цінністю ефективного освітнього процесу.

Відповіді студентів на запитання 4: *Чи стикалися Ви з ситуаціями, коли виникала спокуса використати недобросовісні методи під час виконання академічних завдань (?)* відображено на **рис. 3**.

Результати опитування демонструють факт, що більшість здобувачів (75,4 %) стикалися із ситуаціями, коли виникала спокуса використати недобросовісні методи під час виконання академічних завдань, зокрема такі як плагіат чи використання шпаргалок. Це вказує на поширеність подібних викликів в освітньому довідлі та можливий вплив різних чинників, які спонукають їх до академічної нечесності. Натомість 24,6 % респондентів зазначили, що не мали таких спокус. Це говорить про їхню високу академічну порядність і відсутність зовнішніх чи внутрішніх факторів, які могли б стимулювати порушення етичних норм у навчанні.

Відповідаючи на запитання 5: *На вашу думку, які чинники найбільше сприяють*

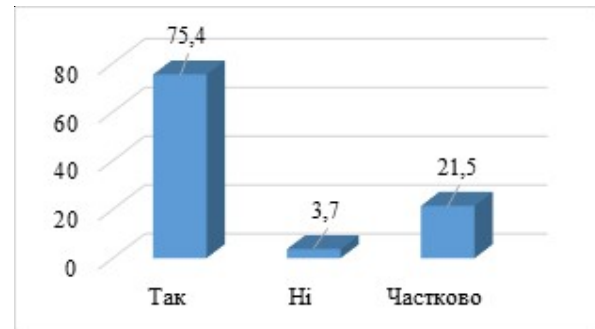

Рис. 1.
Обізнаність респондентів
про академічну доброчесність (y %)

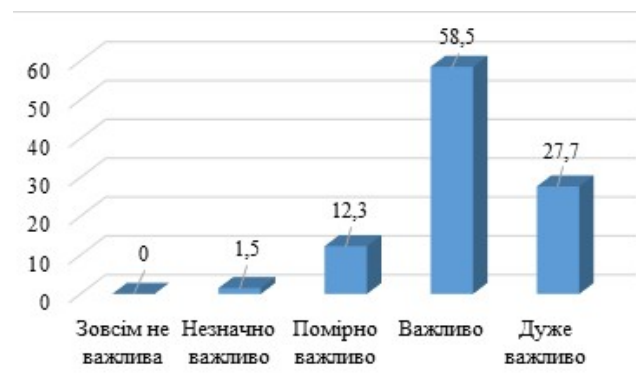

Рис. 2.
Розподіл відповідей респондентів
щодо значущості академічної
доброчесності (y %)

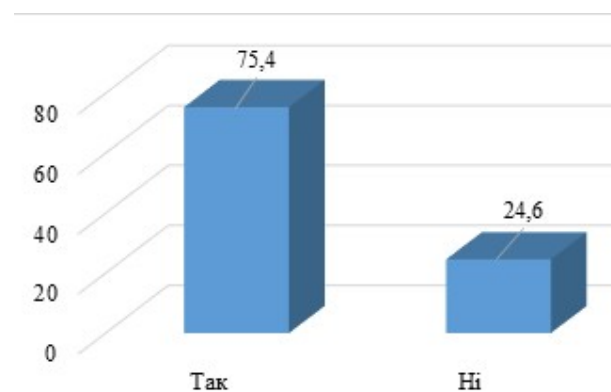

Рис. 3.
Розподіл відповідей респондентів
щодо спокуси академічної нечесності
(y %)

порушенням академічної доброчесності (?), обстежувані повідомили таке (рис. 4).

Аналіз відповідей студентів на це запитання анкети показує, що основними чинниками порушення академічної доброчесності є високий рівень стресу і тиск під час сесії (86,1 %) та конкуренція серед студентів (67,7 %). Виявлене вказує на значний вплив психологічних і соціальних сегментів повсякдення на доброчесну поведінку майбутніх психологів. Також вагомим фактором є невизначеність вимог з боку викладачів до виконання завдань здобувачами, яку маркували 60 % респондентів, що унагальнює досягнення чіткості у формулювання критеріїв оцінювання та окреслення горизонту знанневих очікувань від них. Відносно менша, однак значуща частка студентів (20,0 %), вважає, що порушенню академічної доброчесності сприяє низький рівень контролю зі сторони викладачів. Водночас 9,2 % опитаних зауважили, що недостатня інформація про правила доброчесності є причиною таких порушень. Додатково 12,3 % обстежуваних вказали на інші чинники, які можуть охоплювати особисті або контекстуальні детермінанти, пов'язані з освітнім процесом.

Відповіді обстежуваних на запитання 6: *Як часто Ви вважаєте, що порушення академічної доброчесності трапляються у Вашому ЗВО (?)* відображено на рис. 5.

Результати анкетування засвідчують, що переважна більшість студентів вважають порушення академічної доброчесності доволі поширеним явищем у їхньому освітньому закладі. Зокрема, найбільша частка респондентів (47,7%) зазначила, що такі випадки трапляються «час від часу». Ще 27,7% опитаних вважають, що порушення відбуваються «часто», а 3,1 % – що «дуже часто». Водночас 21,5 % майбутніх психологів оцінили рівень академічних порушень як рідкісний, обравши варіант «рідко». Показово, що жоден з учасників опитування не вказав, що порушень академічної доброчесності ніколи не буває.

Отож висновуємо про наявність проблеми, оскільки понад 78 % респондентів відзначають хоча б періодичні випадки недоброчесної поведінки, що потребує підвищення рівня контролю та формування культури доброчесності серед студентської молоді.

Відповіді здобувачів вищої освіти на запитання 7: *Які заходи, на Вашу думку, могли б сприяти підвищенню рівня академічної доброчесності у ЗВО (?)* подано на рис. 6.

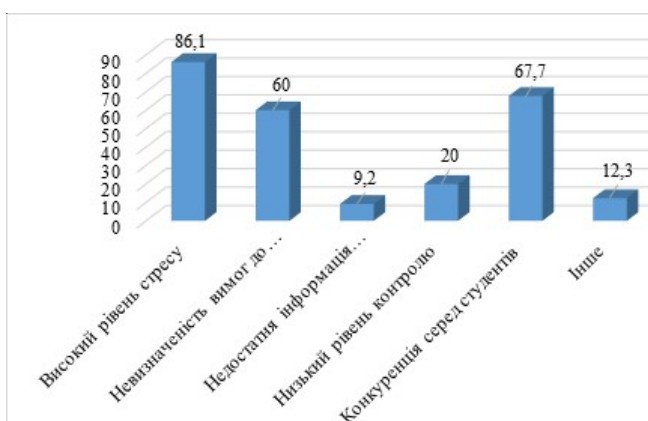

Рис. 4.
Детермінанти академічної недоброчесності (y %)

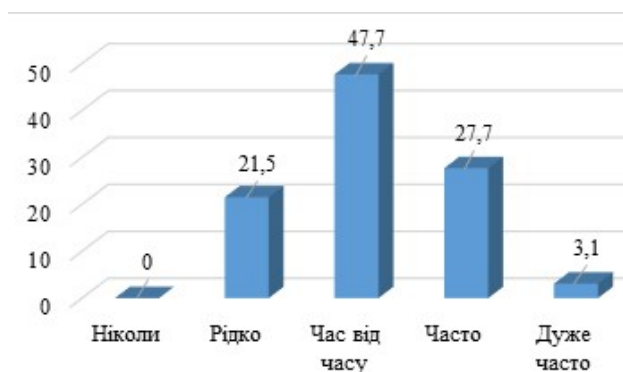

Рис. 5.
Суб'єктивне сприйняття порушень академічної доброчесності у закладі вищої освіти (y %)

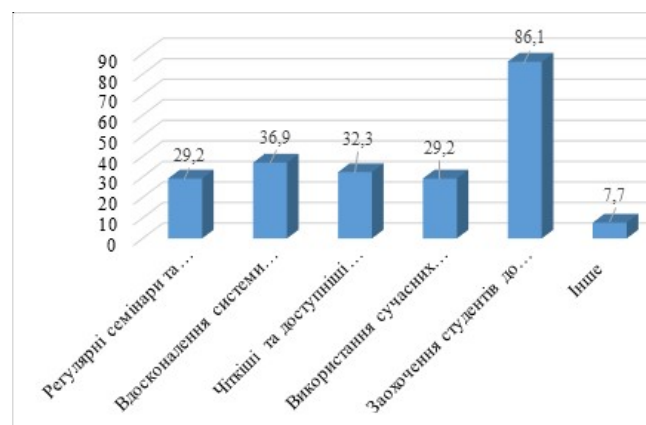

Рис. 6.
Думки опитаних здобувачів-психологів щодо заходів у сприянні підвищенню рівня академічної доброчесності (y %)

Результати опитування студентів фіксують факт: найбільш ефективним заходом для підвищення рівня академічної доброчесності є заохочення їх до самостійної роботи та критичного мислення (86,1 % респондентів), що підтверджує важливість розвитку навичок автономії аналізу та відповідальності за власне продуктивне навчання.

Крім того, значна частка обстежуваних (36,9 %) вважає, що вдосконалення системи контролю за виконанням завдань може сприяти підвищенню рівня доброчесності здобувачів вищої освіти. Майже третина опитаних (32,3 %) наголошує на необхідності запровадження чіткіших і доступніших правил щодо умов дотримання академічної доброчесності, що потребує більшої прозорості вимог у співпраці викладача і студентів.

Одночасно проведення регулярних семінарів і тренінгів з академічної етики, а також використання сучасних інформаційних технологій для виявлення плагіату, були підтримані останніми однаковою мірою (по 29,2 %), що служить доказом розуміння українським юнацтвом важливості як освітньої складової, так і технічних засобів у протидії порушенням академічної доброчесності. Наразі 7,7 % респондентів назвали інші можливі заходи, які можуть охоплювати додаткові ініціативи з боку університету і його науково-педагогічних працівників.

Відповіді здобувачів освіти на запитання 8: *Чи маєте Ви пропозиції щодо покращення політики академічної доброчесності у Вашому ЗВО (?)* зафіксовано на **рис. 7**.

Результати анкетування виявили, що 44,6 % опитаних не мають пропозицій відносно змін у політиці академічної доброчесності, що вказує на їхню задоволеність чинною системою й відтак на відсутність конкретних ідей для її вдосконалення. Водночас 55,4 % респондентів висловили низку пропозицій, які слушно згрупувати за кількома напрямками: 1) *чіткість і зрозумілість навчальних завдань* («надання студентам чітких навчальних матеріалів для опрацювання», «формулювання завдань так, щоб вони були однозначними та зрозумілими»); 2) *мотивація до самостійного навчання* («заохочення студентів до відповідальної роботи та співпраці з викладачами», «розвиток культури самостійного навчання», «підтримка критичного мислення та персонально здійснюваної аналітичної роботи», «застосування винагород (додаткових балів) за самостійне виконання завдань», «мотивація

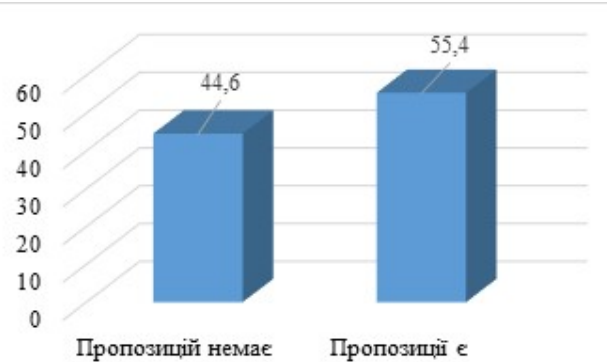

Рис. 7.
Розподіл відповідей респондентів — майбутніх психологів — щодо наявності пропозицій з покращення академічної доброчесності (у %)

студентів через пояснення цінності знань, а не лише оцінок»); 3) *зміни у підходах до оцінювання і навантаження* («удосконалення системи оцінювання, щоб вона реально відображала рівень знань», «помірне навчальне навантаження», «перехід від механічного запам'ятовування до завдань на розуміння»); 4) *формування інтересу до освітнього процесу* («завдання мають бути цікавими і творчими, такими, що ускладнюють списування», «потрібно стимулювати студентів до усних відповідей»); 5) *керівна роль викладачів та адміністрації* («підвищення контролю з боку викладачів щодо дотримання академічної доброчесності», «регулярне нагадування студентам про важливість академічної доброчесності», «зменшення тиску на студентів зі сторони викладачів», «надання студентам професійної інформації та рекомендованих джерел для навчання», «організація семінарів і тренінгів з академічної доброчесності»).

Отже, студенти-психологи прагнуть більшої прозорості освітньому процесу, цікавіших завдань, меншого тиску з боку викладачів, мотивації до самостійного навчання та ефективнішої системи оцінювання знань, умінь, компетентностей. Це свідчить про виняткову значущість заходів з удосконалення політики академічної доброчесності в напрямку підтримки студентської самостійності та розвитку їхнього критичного мислення.

Відповіді здобувачів освіти на запитання 9: *Як Ви оцінюєте ефективність заходів, які вже застосовуються для запобігання порушенням академічної доброчесності (?)* відображено на **рис. 8**.

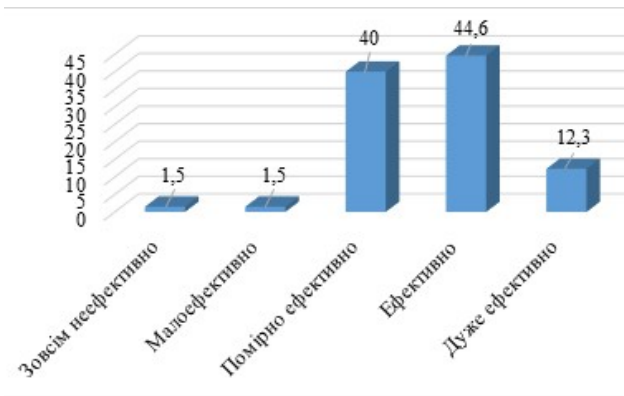

Рис. 8.

Гістограма оцінок ефективності заходів з утвердження академічної доброчесності (у %)

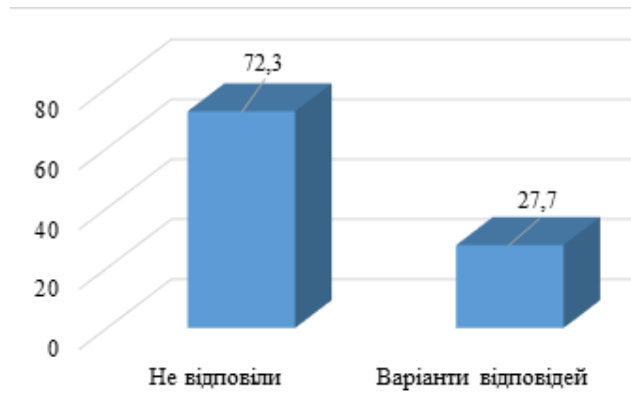

Рис. 9.

Особистий досвід та додаткові коментарі студентів з приводу реалій академічної доброчесності (у %)

Результати відповідей студентів щодо ефективності заходів із запобігання порушенням академічної доброчесності посвідчують, що їхні думки розподілилися таким чином: лише 1,5 % з них вважають заходи абсолютно неефективними (оцінка 1); такий же відсоток осіб (1,5 %) оцінили їх дещо ефективнішими, однак недостатньо дієвими (оцінка 2); 40 % опитаних вважають, що заходи мають середній рівень корисності (оцінка 3); 44,6 % респондентів оцінили їх як доволі продуктивні (оцінка 4), що вказує на домінування переважно позитивного сприйняття; 12,3 % молоді вважає, що вказані заходи є дуже ефективними (оцінка 5). Інакше кажучи, наявне в цілому позитивне сприйняття здобувачами професійної освіти заходів із запобігання порушенням академічної доброчесності (всього 56,9 %). Водночас їх значна частка (40 %) вказала на посередню ефективність, що є доказом наявності певних недоліків або потреби в удосконаленні існуючих механізмів освітньо-наукової доброчесності.

Відповіді здобувачів освіти на запитання 10: *Чи бажаєте Ви додати щось ще або поділитися власним досвідом, пов'язаним з академічною доброчесністю (?)* подано на **рис. 9**.

Результати відповідей студентської юні (27,7 %) на відкрите запитання анкети демонструють різноманітність поглядів на академічну доброчесність. Наведемо основні тенденції, які прозвучали у відповідях: 1) наявність проблем з мотивацією та зусиллями (окремі особи зазначають, що порушення доброчесності часто зумовлене небажанням докладати зусиль; водночас вони усвідомлюють важливість правдивого навчання і прагнуть дотримуватися доброчесності, навіть якщо це не завжди ідеально); 2) вплив наслідків академічної не-

добросовісності (зазначається, що порушення правил впливає насамперед на психосоціальний стан самих студентів, тому дотримання доброчесності є важливим); 3) керівна роль викладачів і дисциплін (студенти вважають, що зацікавленість викладачів у предметі зменшує рівень плагіату; також вони згадують, що отримали знання про академічну доброчесність завдяки вивченню окремих дисциплін); 4) справедливості в оцінюванні та використанні технологій (відповіді вказують на відчуття несправедливості: студенти, які готуються самостійно, можуть отримати таку ж оцінку, як і ті, хто використовує штучний інтелект або списує; водночас деякі з них висловлюють бажання поступово зменшувати використання ШІ); 5) суперечливе ставлення до плагіату (окремі здобувачі професійної освіти вважають плагіат у виконанні домашніх завдань допустимим, але категорично неприйнятним у написанні курсових і кваліфікаційних робіт); 6) виняткова роль публічного контролю (контроль за дотриманням доброчесності сприймається неоднозначно: хтось вважає його необхідним, а хтось зауважує, що він може викликати негативні емоції); 7) соціальний вплив (деякі відповіді свідчать про ефект соціального оточення: якщо одногрупники списують, то й інші навколишні також можуть до цього схилитися); 8) стан академічної доброчесності у ЗВО (окремі студенти відзначають, що на їхньому факультеті добре розвинена культура доброчесності, натомість інші наголошують, що подолати звичку до плагіату доволі складно).

Загалом відповіді майбутніх психологів підтверджують факт усвідомлення ними значущості академічної доброчесності, однак також указують на труднощі її дотримання у зв'язку

з різними впливами зовнішніх і внутрішніх чинників та умов.

З огляду на викладене вище, корисними будуть **практичні рекомендації** щодо формування у здобувачів культури академічної доброчесності у ЗВО. У плані *підвищення їх внутрішньої мотивації* варто запровадити інтерактивні методи навчання, які заохочують активну участь кожного в освітньому процесі; застосування проектних і дослідницьких завдань стимулюватиме самостійне мислення і відповідальність за академічні результати; постійна підтримка юнаків і дівчат у розвитку в них навичок саморегуляції та тайм-менеджменту сприятиме ефективності професійного навчання. Стосовно *усвідомлення наслідків академічної недоброчесності* важливо організовувати відкриті дискусії та кейс-стаді, які демонструють довгострокові висліди порушення добропорядності; запровадити техніки посилення рефлексії (тобто здатність усвідомлено аналізувати власні вмотивування й ухвалювати відповідальні рішення); використовувати реальні історії та приклади негативного впливу плагіату і списування на професійну кар'єру і розвиток особистості.

В контексті *підвищення ролі викладачів у формуванні академічної доброчесності* науково-педагогічні працівники покликані демонструвати власну зацікавленість дисципліною і застосовувати інноваційні психодидактичні підходи до викладання; інтегрувати в навчальні курси тематику академічної доброчесності, роз'яснюючи її значення і принципи; заохочувати відкриту комунікацію між студентами для обговорення етичних дилем. А це означає, що у сегменті *забезпечення справедливого оцінювання і раціонального використання інформаційних технологій* потрібно використовувати різноманітні методи оцінювання з метою мінімізації можливості для списування; чітко роз'яснювати правила використання штучного інтелекту та встановлювати відповідні обмеження; запровадити механізми диференційованого оцінювання, які відзначають оригінальність і самостійність виконання завдань.

У *формуванні чітко негативного ставлення здобувачів освіти до плагіату* розробити рекомендації в контексті допустимості використання чужих ідей і джерел у виконанні різних завдань; проводити тренінги та семінари з академічного письма та належного цитування; впроваджувати обов'язкову перевірку письмових робіт на плагіат та аналізувати отримані результати разом з наступниками.

Для цього посилити *роль контролю* шляхом запровадження збалансованих підходів до його здійснення, не створюючи при цьому надмірного тиску, але забезпечуючи дотримання кожною особою правил; використовувати анонімне оцінювання та інші інструменти для підвищення довіри до кредитно-модульної системи контролю; розвивати культуру відповідальності, у якій студенти самі прагнуть дотримуватись доброчесності.

У розрізі *використання можливостей психосоціального впливу* підтримувати студентські ініціативи, які пропагують академічну доброчесність; заохочувати лідерів серед студентського загалу до популяризації правдивого і чесного навчання; створювати довкілля, у якому здобувачі освіти позитивно впливають один на одного та спільно протидіють порушенням канонів доброчесності. На доповнення у *розвиток культури академічної доброчесності на рівні ЗВО* потрібно підтримувати традиції правдивості через інформаційні кампанії і тематичні заходи; впроваджувати систему наставництва між студентами старших і молодших курсів; оцінювати реальний стан академічної доброчесності у закладі за допомогою опитувань і продуманих коригувальних дій у її оптимальному втіленні в життя.

Застосування окреслених рекомендацій допоможе створити стале академічне довкілля, у якому доброчесність буде органічною нормою повсякденного професійного навчання.

ВИСНОВКИ

1. Результати проведеного анкетування здобувачів вищої освіти спеціальності 053 Психологія спонукали до формулювання таких висновків: соціальні та психологічні аспекти академічної доброчесності майбутніх психологів охоплюють фактори, що впливають на їхню поведінку, мотивацію, ціннісні орієнтації і сприйняття чесності в освітньому процесі. Низку соціальних факторів утворюють *вплив освітнього оточення*, зокрема атмосфера у закладі, ставлення викладачів та адміністрації до порушень академічної доброчесності; *групові норми*, себто поведінка юнаків і дівчат, рівень толерантності до списування, плагіату та інших порушень; *підтримка і взаємодія* – доступність консультацій викладачів, наставництво, співпраця між студентами, яка сприяє чесному навчанню; *культурні та суспільні цінності* – загальноприйняте уявлення про академічну чесність у суспільстві та ін. Перелік

психологічних чинників склали: а) *мотивація студентів до навчання*, передусім внутрішня (цікавість, бажання знати) і зовнішня (вимоги, оцінки тощо); б) *стрес і тривожність* (високий рівень стресу може провокувати використання нечесних практик як спосіб зниження навантаження); в) *когнітивні упередження* (раціоналізація порушень «усі так роблять», «це не суттєво»), що знижує відчуття відповідальності; г) *етичні переконання та самосприйняття* (особисті цінності, усвідомлення наслідків порушень тощо).

2. Конкуренцію серед студентів доречно розглядати як у соціальному, так і в психологічному аспектах академічної доброчесності. Перший з них інтегрує такі моменти: 1) конкуренція впливає на динаміку стосунків у студентському довіллі (якщо у ЗВО панує надмірно конкурентна атмосфера, це може сприяти використанню нечесних методів – плагіату, списування, маніпуляції); 2) формується певна групова норма (якщо більшість студентів вдається до академічної недоброчесності, решта також здатні це виправдовувати); 3) у колективах з високим рівнем співпраці, себто кооперативної конкуренції, академічна доброчесність тенденційно здатна зміцнюватися. Натомість другий – психологічний – аспект стосується таких питань: 1) конкуренція може викликати високий рівень стресу і тривожності особистості добувача, що спонукатиме його до академічної недоброчесності як до способу боротьби з педагогічним тиском; 2) у здобувачів освіти з високим рівнем внутрішньої мотивації здорова конкуренція здебільшого сприяє саморозвитку, натомість в осіб з домінуючою зовнішньою мотивацією (скажімо, бажанням отримати високі оцінки) вона може провокувати нечесні практики; 3) самооцінка і страх невдачі (ті, хто бояться програти, або не виправдати очікування, здатні вдаватися до академічних порушень).

3. Адекватно фахове розуміння соціального і психологічного аспектів особистісної добропорядності допомагає формувати ефективні стратегії і техніки профілактики академічної недоброчесності та створювати персонально підтримувальне освітнє довілля. *Перспективи* подальших наукових розвідок вбачаємо в дослідженні зв'язку між рівнем освітньо-наукової доброчесності та психологічними (темпераментальними, характерологічними, особистісними, індивідуальнісними) властивостями здобувачів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Дуліба Є. В., Гришко В. І. Академічна доброчесність в освітньо-науковому просторі України: соціальні виклики та перспективи удосконалення. *Наукові записки. Серія: Право*. 2023. Випуск 14. С. 6-12.
3. Климишин О. М. Герменевтика академічної доброчесності в контексті духовної парадигми психології. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2020. Випуск 12 (57). С. 53-64.
4. Колесніков А. П. Академічна доброчесність в українському освітньо-науковому просторі: проблеми та соціальні загрози. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2019. № 24. С. 122-128.
5. Куліш А. М., Дуліба Є. В., Миргород-Карпова В. В., Аврамова О. Є. «Академічна доброчесність» в Україні: місце в освітньому процесі та законодавче регулювання. *Наукові записки. Серія: Право*. 2022. Випуск 12. С. 258-265.
6. Марушкевич А. А. Формування академічної доброчесності в університетському середовищі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка*. 2023. № 1(17). С. 37-40.

REFERENCES

1. Sorokina, N. H., Artiukhov, A. Ye., & Dehtiarova, I. O. (Eds.). (2017). *Akademichna dobrochesnist': problemy dotrymannya ta priorytety poshyrennya sered molodykh vchenykh [Academic integrity: Issues of compliance and priorities for dissemination among young scientists]*. Dnipro: DRIDU NADU [in Ukrainian].
2. Duliba, Ye. V., & Hryshko, V. I. (2023). *Akademichna dobrochesnist' v osvith'o-naukovomu prostori Ukrayiny: sotsial'ni vyklyky ta perspektyvy udoskonalennya [Academic integrity in the educational and scientific space of Ukraine: Social challenges and prospects for improvement]*. *Naukovi zapysky. Seriya: Pravo – Scientific Notes. Series: Law*, 14, 6-12 [in Ukrainian].
3. Klymyshyn, O. M. (2020). *Hermenevtyka akademichnoi dobrochesnosti v konteksti dukhovnoi paradyhmy psykholohii [Hermeneutics of academic integrity in the context of the spiritual paradigm of psychology]*. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 12: Psykholohichni nauky – Scientific Journal of NPU named after M. P. Drahomanov. Series 12: Psychological Sciences*, (12)57, 53-64 [in Ukrainian].
4. Kolesnikov, A. P. (2019). *Akademichna dobrochesnist' v ukrayins'komu osvith'o-naukovomu prostori: problemy ta sotsial'ni zahrozy [Academic integrity in the Ukrainian educational and scientific space: Problems and social threats]*. *Rehional'ni aspekty rozvytku produktyvnykh syl Ukrayiny – Regional Aspects of the Development of Productive Forces of Ukraine*, 24, 122-128 [in Ukrainian].
5. Kulish, A. M., Duliba, Ye. V., Myrhorod-Karpova, V. V., & Avramova, O. Ye. (2022). «Akademichna dobrochesnist'» v Ukrayini: mistse v osvith'omu protsesi ta zakonodavche

rehulyuvannya ["Academic integrity" in Ukraine: Its place in the educational process and legislative regulation]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pravo – Scientific Notes. Series: Law*, 12, 258-265 [in Ukrainian].

6. Marushkevych, A. A. (2023). Formuvannya akademichnoyi dobrochesnosti v universytets'komu seredovyshchi [Formation of academic integrity in the university environment]. *Visnyk Kyivskoho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogika – Visnyk of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Pedagogy*, 1(17), 37-40 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

ГУЛЯС Інеса Антонівна.

Психосоціальні аспекти академічної доброчесності здобувачів вищої освіти.

У статті подано результати емпіричного дослідження соціально-психологічних чинників академічної доброчесності здобувачів ЗВО, здійсненого методом анкетування майбутніх психологів. Визначено, що на дотримання принципів освітньо-наукової доброчесності впливають як соціальні фактори, так і психологічні чинники, у їх взаємодії та взаємодоповненні. До соціальних віднесено атмосферу в закладі освіти, ставлення викладачів та адміністрації до недоброчесної поведінки, групові норми, характер міжособистісних стосунків, а також психокультурні настановлення українського суспільства. Психологічні аспекти синтезують мотивацію до навчання, рівень персонального стресу й тривожності, когнітивні упередження, етичні переконання і повноту самоусвідомлення наступників в освітній співдіяльності. Особливу увагу зосереджено на важливій ролі конкуренції, що розглядається одночасно як інтегральний психосоціальний чинник, здатний як підривати академічну чесність, так і сприяти її зміцненню залежно від когнітивного контексту. Отримані результати підкреслюють значущість комплексного підходу до формування сприятливого освітнього часопростору та впровадження превентивних стратегій і технологій. Формування культури академічної доброчесності у ЗВО потребує інтерактивного навчання, проєктних завдань, розвитку саморегуляції й тайм-менеджменту. Важливо організовувати дискусії, застосовувати кейси, рефлексувати на особистісному рівні здійснення моральних принципів, критично оцінювати факти академічної нечесності. Викладачі мають демонструвати доброчесність, інформувати про етичні принципи та забезпечувати справедливе оцінювання. Варто підтримувати студентські ініціативи й наставництво, впроваджувати перевірки та моніторинг. Перспективним напрямом подальших досліджень аргументовано вивчення взаємозв'язку між рівнем академічної доброчесності та психологічними характеристиками студентської молоді.

Ключові слова: ЗВО, особистість здобувача освіти, академічна доброчесність, соціально-психологічні чинники, мотивація навчання, освітнє довкілля, анкетування, етичні цінності, академічна культура.

ANNOTATION

Inesa HULIAS.

Psychosocial aspects of the academic integrity of higher education students.

The article presents the results of an empirical study of the socio-psychological factors of academic integrity of higher education applicants, carried out by the method of questioning future psychologists. It was determined that adherence to the principles of educational and scientific integrity is influenced by both social and psychological factors, in their mutual causation and complementarity. The social factors include the atmosphere in the educational institution, the attitude of teachers and administration to dishonest behavior, group norms, and the nature of interpersonal relationships, as well as the psychocultural attitudes of Ukrainian society. Psychological aspects synthesize motivation for learning, the level of personal stress and anxiety, cognitive biases, ethical beliefs, and the completeness of self-awareness of successors in educational cooperation. Special attention is focused on the important role of competition, which is considered simultaneously as an integral psychosocial factor capable of both undermining academic integrity and contributing to its strengthening, depending on the covital context. The results obtained emphasize the importance of a comprehensive approach to the formation of a favorable educational time-space and the implementation of preventive strategies and technologies. The formation of a culture of academic integrity in higher education requires interactive learning, project tasks, and the development of self-regulation and time management. It is important to organize discussions, use cases, reflections, and stories from practice. Teachers should demonstrate integrity, inform about ethical principles, and ensure fair assessment. It is worth supporting student initiatives and mentoring, implementing checks, and monitoring. A promising direction for further research is argued to be studying the relationship between the level of academic integrity and the psychological characteristics of student youth.

Keywords: higher education institution, personality of the education seeker, academic integrity, socio-psychological factors, motivation for learning, educational environment, questionnaire, ethical values, academic culture.

Рецензенти:

**д. психол. н., проф. Віталій ПАНОК,
д. психол. н., проф. Микола САВРАСОВ.**

**Надійшла до редакції 10.05.2025.
Підписана до друку 19.05.2025.**

Бібліографічний опис для цитування:

Гуляс І.А. Психосоціальні аспекти академічної доброчесності здобувачів вищої освіти. Психологія і суспільство. 2025. № 2. С. 78-88. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2025.02.078>